

Cristina-Loredana BLOJU

**METODICA PREDĂRII LIMBII ȘI
LITERATURII ROMÂNE PENTRU
ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR**

**Editura UNIVERSITARIA
CRAIOVA, 2013**

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Liliana Ezechil

Prof. univ. dr. Ștefan Găitănanu

Conf. univ. dr. Mihaela Păiși-Lăzărescu

Copyright © 2013 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BLOJU, CRISTINA LOREDANA

**Metodica predării limbii și literaturii române pentru
învățământul primar / Cristina-Loredana Bloju. - Craiova :**
Universitaria, 2013

Bibliogr.

ISBN 978-606-14-0764-4

371.3: 811.135.1+821.135.1.09: 373.3

„L’art d’enseigner n’est que l’art d’éveiller la curiosité des jeunes âmes pour la satisfaire ensuite, et la curiosité n’est vive et saine que dans les esprits heureux. Les connaissances qu’on entonne de force dans les intelligences les bouchent et les étouffent. Pour digérer le savoir, il faut l’avoir avalé avec appétit”.

(Anatole France, *Le Crime de Sylvestre Bonnard*, 1881: 258)

(Arta de a preda constă în dibăcia dascălului de a trezi curiozitatea minților tinere, pentru ca mai apoi să le potolească aceasta curiozitate, pe care numai ființele fericite o au vie și sănătoasă. Cunoștințele vârâte cu de-a sila în minte, o astupă și o înăbușă. Ca să mistui știința trebuie s-o fi înghițit cu poftă.)

CUVÂNT ÎNAINTE

A preda reprezintă marea provocare a oricărui absolvent de facultate care și-a propus să îmbrățișeze profesia didactică. Însă nu este suficient ca pentru a fi dascăl – adică a te adresa învățământului primar – să finalizezi cursurile unei facultăți de științe ale educației. Este nevoie de mult mai mult, din punctul nostru de vedere. Ne gândim că, pe lângă pregătirea științifică, psiho-pedagogică și de specialitate, tânărul licențiat trebuie să fie însuflețit de pasiunea de a împărtăși din cunoștințele sale ochilor de curioși din bancă, să consacre multe ore pentru a-și pregăti materialele pentru fiecare secundă în parte din tot procesul pe care-l implică derularea unei lecții. Iar mai presus de toate, trebuie să fie sincer, căci cu școlarul mic nu poți ocoli adevărul. El te simte și te poate accepta sau te poate respinge. Așadar, pe lângă pregătirea absolut necesară, adevăratul dascăl trebuie să fie încărcat nativ cu dragoste, dăruire și o răbdare fără limite.

Cartea de față își propune să fie un instrument pentru aceia care încă simt că mai pot face această profesie într-un context demotivant în care totul se reduce la cifre. Suntem fericiți să constatăm că mai sunt printre noi tineri care visează cu orice preț să ajungă dascăli nu numai pentru că iubesc copiii, ci pentru că AU DESCOPERIT că pot contribui la educația și la formarea acestora.

Lucrarea de față a încercat să respecte îndeaproape tematica examenelor pe care absolvenții Facultății de Științe ale Educației le susțin pentru titularizare, pentru definitivat și pentru gradul al II-lea. Este structurată în douăsprezece capitole care vor să aprofundeze chestiunile fundamentale legate de predarea limbii și literaturii române la nivelul învățământului primar printre care probleme legate de curriculum școlar, de proiectare și de operaționalizare, de metodele folosite în cadrul lecției de limba și literatura română, de cele trei perioade ale clasei I (preabecedară, abecedară și postabecedară). De asemenea, cartea de față prezintă etapele analizei unui text literar, ale însușirii noțiunilor de gramatică și ale conceperii unei compuneri. Am încercat să subliniem și anumite aspecte legate de evaluare, de predarea limbii și literaturii române în sistem simultan – o realitate românească încă dureroasă. Deopotrivă, am încercat să sugerăm și câteva activități care se pot face în clasa pregătitoare cu copiii pentru lecțiile de îmbogățire a vocabularului. La final, vor putea fi analizate mai multe anexe ce includ referințe ale anumitor documente extrem de utile, cu deosebire pentru învățătorii debutanți.

Ne dorim ca cei ce-și propun să exploreze paginile acestei lucrări sau doar o răsfoiesc să cugete la cât de mult înseamnă profesia de dascăl!

Iar această carte n-ar fi avut șansa să se închege fără ajutorul studenților mei mai experimentați (din a căror activitate bogată toți avem de învățat) și al studenților mai tineri (a căror imaginație și vervă este uneori debordantă). Le mulțumesc în egală măsură colegilor și prietenilor mei. Le sunt recunoscătoare, într-un cuvânt, tuturor aceluia care de aproape sau de departe au înțeles demersul nostru și l-au încurajat.

Cristina Loredana BLOJU

Capitolul I

PARTICULARITĂȚILE ȘCOLARULUI MIC

„Toți oamenii mari au fost mai întâi copii, dar puțini își mai aduc aminte de aceasta.”
Antoine de Saint-Exupery

Motivul pentru care ne-am oprit încă de la început asupra particularitățile școlarului mic, psihologice, psiho-fizice și de limbaj, este cât se poate de întemeiat. Fiecare cadru didactic trebuie să fie conștient de aceste coordonate generale, specifice vârstei copiilor înainte de a intra în clasă, înainte de a-și concepe proiectarea didactică pentru fiecare activitate în parte.

Vârsta școlară mică sau copilăria de mijloc, plasată între 6/7 – 10/11 ani, este o perioadă marcată în primul rând de modificarea statutului social. Din foarte multe puncte de vedere, schimbarea de statut este dramatică, reprezentând un pas hotărâtor în viața micuților noștri. Intrarea copilului în școală, contactul cu specificul activității școlare creează condiții noi, favorizante, pentru dezvoltarea gândirii acestuia, conducând astfel la o cunoaștere mai complexă a lumii înconjurătoare.

Copilul își însușește pe parcursul acestei perioade un mare volum de cunoștințe, dezvoltându-și concomitent modalități noi de înțelegere. Se dezvoltă o serie de calități ale cunoașterii cum ar fi: observarea, atenția, exprimarea în mod dezvoltat a ideilor, imaginația, socializarea conduitei, integrare școlară, stadiul operațiilor concrete. Suntem perfect conștienți de faptul că școala creează capacități și strategii de învățare pentru toată viața. De asemenea, școala răspunde dorinței copilului de realizare, de satisfacere și dezvoltare a curiozității cognitive, cât și dorinței de a-i imita pe adulți pentru a fi ca cei mari. Solicitățile școlare au ca rezultat formarea de capacități de activitate, a respectului față de muncă, de disciplină și de responsabilitate.

Odată cu noile solicitări, atenția copilului este captată de un alt adult decât cei întâlniți în mod frecvent în cadrul familiei, și anume învățătorul, care devine o persoană semnificativă pentru el. Pe de altă parte, interesele și preocupările copilului se schimbă, devin multiple și diferențiate, cifrele și literele, scrisul și cititul iau locul desenului sau modelajului.

Din punct de vedere al dezvoltării capacităților cognitive, remarcăm faptul că un copil de 6-7 ani nu poate fi atent în cadrul unei activități mai mult de 25-30 minute. Deși atenția este destul de bine dezvoltată pentru a-i permite să facă față solicitărilor școlare, stabilitatea și durata acesteia urmează să se dezvolte în următorii ani. Memoria școlarului mic se sprijină în mod concret, pe ceea ce vede și simte. De aceea, folosirea materialului didactic: ilustrații, planșe este mai mult decât indicată.

La început copilul păstrează informațiile care l-au impresionat mai mult. De aceea, este esențial ca activitățile din clasă să graviteze în jurul centrelor de interes ale copiilor. Mai târziu, elevul va învăța să-și organizeze activitatea de memorare selectiv. Din punctul de vedere al alocării de resurse, copilul nu studiază un timp mai îndelungat itemii mai dificili și de multe ori, repetă nu materialul necunoscut, ci pe cel cunoscut.

O altă caracteristică pregnantă a acestei perioade este aceea a unei atenții deosebite acordate jocului cu reguli colective. Regula devine fenomen central, ajutându-l pe copil în adaptare. Se poate presupune că dependența de reguli (excesivă la copiii claselor a II-a și a III-a) exprimă creșterea emancipării și subordonarea acestora cerințelor vieții sociale („așa ne-a spus doamna!”). Pe de altă parte, această replică dată de către copil părinților trebuie să-l responsabilizeze pe cel de la catedră cu atât mai mult și să-l facă să conștientizeze valoarea informațiilor pe care le oferă elevilor săi.

Dezvoltarea psihică a școlarului mic

Organizarea sistemului psihic este în directă dependență de dezvoltarea fizică și într-o permanentă legătură cu mediul socio-cultural. Perioada de 6-7 ani reprezintă vârsta la care copiii sunt într-o continuă schimbare atât a relațiilor stabilite până în acest moment, cât și a activităților desfășurate zilnic. Tot acesta este stadiul în care se conturează noțiunile științifice, în care procesul învățării provoacă transformări de natură intelectuală, afectivă și volitivă.

Percepția reprezintă un nivel superior de prelucrare și integrare a informației despre lumea externă și despre propriul nostru ”eu”. (cf. Wikipedia) Aceasta se dezvoltă plecând de la experiență, prin deplasări puțin sistematice ale organului vizual, ca o condiție a dezvoltării capacității de adaptare la tot ceea ce înseamnă ambianță. Dacă elevului de 6/7 ani i se solicită să observe două linii care fac parte dintr-o literă (*L*, de exemplu) și i se cere să aprecieze egalitatea sau inegalitatea lungimii celor două, se va constata că punctul de fixare este puțin ajustat, ceea ce înseamnă că încă nu au perfect dezvoltată abilitatea de a centra. În cazul unui copil de 8/9 ani, diferența va fi vizibilă deoarece experiența lui perceptivă îi permite acestuia

să exploreze, să dirijeze procesul printr-o serie de strategii, astfel încât punctele de centrare să prezinte maximum de precizie.

La 6/7 ani, capacitatea copilului de a percepe detaliile este încă foarte scăzută. Într-o situație complexă el nu reușește decât să perceapă global elementele care o compun sau relațiile dintre ele, și nu analitic. Acest lucru explică sincretismul. După vârsta de 7 ani acesta se atenuază, mai ales pentru că percepția asupra spațiului și a timpului capătă noi dimensiuni. Perspicacitatea se dezvoltă, timpul devine un stimul ce se impune conștiinței copilului. Se perfecționează spiritul de observație, reprezentările se largesc, dar își mențin, pentru moment, caracterul nesistematizat.

La rândul ei *gândirea* se află într-o continuă progresie sistematică, pornind de la stadiul concret către cel intuitiv, de la elementele generale la categoriile componente ale întregului. Operațiile gândirii devin mobile ca urmare a achiziției reversibilității. Deopotrivă se dezvoltă capacitatea de a rezolva probleme utilizând strategii variate, datorită procesului de învățământ. În mod treptat operațiile gândirii – *analiza, sinteza, comparația, generalizarea, abstractizarea, clasificarea* – se concretizează și se perfecționează.

Limbajul se manifestă prin stăpânirea practică a regulilor de folosire corectă a cuvintelor, cel puțin pentru început. Se constată o dezvoltare a exprimării orale și scrise, influențată de formarea deprinderii de citit-scris. Copilul se află în contact sistematic cu regulile gramaticale utilizate corect. În momentul sosirii în școală se constată existența unor diferențe destul de importante în ceea ce privește gradul de dezvoltare al limbajului. Diferențele în cauză vizează modul de exprimare, și anume latura fonetică a vorbirii orale (dialecte, jargouri din mediul lingvistic de proveniență al copilului), structura vocabularului, precum și nivelul exprimării gramaticale și literare. Vocabularul în totalitatea sa, fie că este vorba despre cel activ, fie că este vorba despre cel pasiv cuprinde aproximativ 1500-2500 cuvinte, dintre care doar 600 cuvinte constituie vocabularul activ, urmând ca la sfârșitul perioadei școlare mici, vocabularul activ să ajungă la aproximativ 1500-1600 cuvinte și un vocabular total de 4000-4500 cuvinte. Debitul verbal oral se modifică, de asemenea, crescând de la cca 80 cuvinte pe minut la nivelul clasei întâi, la aproximativ 105 cuvinte pe minut la nivelul clasei a IV-a, iar debitul verbal scris crește de la cca 3 cuvinte pe minut la nivelul clasei întâi la aproape 4 cuvinte pe minut în medie la nivelul clasei a IV-a.

La venirea în școală se pot detecta unele erori de pronunție (Molan, V., 2010: 88):

- înlocuirea unor sunete mai greu de pronunțat (ex. *r* și *l*: *melg* pentru *merg*, *măl* pentru *măr*, *flumoasă* pentru *frumoasă*);
- înlocuirea lui *j* cu *z* (ex: *zucălii* pentru *jucălii*);

- eliminarea unor sunete (*placă* pentru *pleacă*);
- folosirea incorectă a articolului (*masa lui tati* pentru *masa tatei*; *Biancii* pentru *Biancăi*);
- folosirea incorectă a genului (*Fetița cu bluză negru* pentru *neagră*);
- folosirea incorectă a unor timpuri verbale (*să mănâncă* pentru *să mănânce*; *nu ceartă-mă* pentru *nu mă certa!* *aduce-mă* pentru *adu-mă!*)

Încă din perioada abecedară copiii descoperă o serie de particularități ale limbii române cărora nu le acordaseră prea mare importanță până în acest moment. De aceea, pentru o dezvoltare corectă a deprinderilor de scris și citit, cadrul didactic trebuie să le atragă copiilor atenția asupra acestor diferențe: *masă/casă, mere/pere, toc/poc, var/ca/zar/par/jar* fie prin diverse jocuri de pronunție, fie prin scriere. Tot în perioada școlarității mici încep să se facă distincțiile între formele de singular, care se raportează la un singur obiect, și cele de plural care desemnează mai multe obiecte din aceeași categorie (ex. *casă/case, elev/elevi, măr/mere*). Învățătorul va trebui să insiste și asupra diferențelor care apar în scrierea și în citirea cuvintelor prin trecerea de la forma de singular la cea de plural.

Activitatea de alfabetizare din clasa I presupune antrenarea, în egală măsură, a memoriei, a inteligenței, a atenției și a reprezentărilor de orice fel. Așa cum bine se știe ea se consumă în trei etape:

(1) prima dintre acestea – cunoscută și denumită de etapa preabecedară – constă, în esență, din identificarea sunetelor corespunzătoare literelor ca elemente componente ale cuvintelor (se realizează prin despărțirea cuvintelor în silabe). În același timp, se face și o pregătire a capacității de scriere (prin exersarea executării de bețișoare, cârlige orientate jos-sus, stânga – dreapta, de cerușe, etc.);

(2) în a doua etapă – numită și abecedară – se realizează pe plan mental asocierea dintre sunete (foneme) și corespondentele grafice ale acestora (grafeme);

(3) a treia etapă a alfabetizării (care începe cu a doua parte a primului an școlar și se prelungește până în al treilea an școlar) este aceea a consolidării citit-scrisului, a capacităților de însușire a simbolisticii implicate în alfabet și în scrierea și citirea cifrelor. Procesul alfabetizării, lectura sunt însoțite de dezvoltarea limbajului interior (până în clasa a IV-a, copilul, în timp ce scrie, dialoghează cu sine însuși: *...bine...ia stai...uite....etc.*).

Nu trebuie deloc ignorate erorile de pronunție (disgrafia, dislexia) pe care un cadru didactic responsabil trebuie să le detecteze și să atragă atenția părinților asupra lor. Profesorul trebuie, de asemenea, să contribuie la remedierea acestor probleme implicându-se activ, chiar la nivelul clasei, în terapia recomandată de logoped.

Memoria se îmbogățește prin dezvoltarea trăinicieii și rapidității. Se dezvoltă, de asemenea, formulele imediate, logice; se axează mai mult pe sensuri logice. Apare tendința de a recurge exclusiv, la memorarea mecanică. *Motivația* este, în principal externă, dar apare și cea internă, prin dorința de cunoaștere. *Afectivitatea* este influențată de specificul vieții școlare, se dezvoltă curiozitatea intelectuală, apar emoții și sentimente estetice. Statutul de școlar apărut în viața copilului cu noi cerințe și solicitări sporește importanța socială a realizărilor copilului în această etapă a vieții sale.

Se formează *deprinderi* motorii implicate în activitatea de autoservire, priceperi și deprinderi legate de specificul activității desfășurate, care vor fi utilizate în formarea deprinderilor intelectuale. Se formează și deprinderi sportive, precum și obișnuințe. *Aptitudinile* se dezvoltă în legătură cu activitatea desfășurată, aceasta fiind, în mare parte, activitatea de învățare.

Personalitatea începe să se modeleze prin creșterea gradului de coeziune a elementelor sale. Copilul dobândește un alt statut decât cel precedent și, în consecință, își formează anumite atitudini, adaptate fiecărei situații în parte. Apare și conștiința propriei sale identități. De asemenea, noile circumstanțe în care se desfășoară viața lui lasă amprente asupra personalității sale atât în privința conștiinței sale interioare (prin dezvoltarea gândirii logice, a capacității de judecată și a raționamentului), cât și în ceea ce privește conduita sa exterioară. Tot acum se pun bazele concepției despre lume și viață ceea ce conduce către o modificare a opticii asupra realității înconjurătoare.